

Wprowadzenie

Zagadnienie rewitalizacji obszarów miejskich nabiera w Polsce w ostatnich latach szczególnego znaczenia. Wynika to z wielu czynników, w tym zarówno związanych z naturą procesów rozwojowych, jak i z problemami administracyjnymi. W odniesieniu do pierwszej kwestii coraz wyraźniej można zauważyć występowanie dążeń do kreowania miasta „zwartego”, a więc o ograniczonych możliwościach rozwoju na zewnątrz. Wiąże się to z zastopowaniem procesów suburbanizacji (prowadzącej do rozlewania się miast – choć nie zostało to jeszcze należycie dostrzeżone w zapisach polityk przestrzennych oraz w praktyce planowania rozwoju miast) oraz ze stymulowaniem procesów odnowy miejskiej.

W odniesieniu do tych ostatnich od połowy 2015 r. jesteśmy świadkami istotnych zmian, wynikających z wdrożenia wielu aktów prawnych dotyczących prowadzenia procesu rewitalizacji obszarów zdegradowanych. Mimo że regulacje te nie zostały jeszcze wykorzystane w praktyce na szeroką skalę, to wskazane jest podjęcie nad nimi dyskusji – w tym, w kontekście wielu zachodzących obecnie zmian społecznych i ekonomicznych. Wiąże się to z dwoma zagadnieniami: opisaniem natury procesów rewitalizacji struktur zdegradowanych prowadzonych w ramach działań przewidzianych zapisami ww. regulacji, jak i określeniem ich szerszego kontekstu, a więc zarówno umiejscowieniem procesów rewitalizacji w kontekście społecznym i ekonomicznym, jak i z określeniem kontekstu ogólnomiejskiego i regionalnego planowanych i realizowanych działań. Co istotne, procesy te – mimo próby ich ujęcia w formalnie lub nieformalnie kształtowane granice obszarów miejskich, metropolitalnych czy funkcjonalnych – rozwijają się w sposób żywiołowy i trudny do opisanania właśnie w ramach administracyjnych.

Pamiętać też należy, że kwestie odnowy współczesnych obszarów miejskich zyskują w coraz większym stopniu wymiar interdyscyplinarny. Wynika to z konieczności łączenia zagadnień związanych z planowaniem rozwoju przestrzennego tychże z problematyką charakterystyczną dla sfery zarządzania, w tym w kontekście zmieniających się uwarunkowań społecznych i ekonomicznych. Dlatego w dyskursie na temat rewitalizacji konieczne jest uwzględnienie także zagadnień *stricte* urbanistycznych, w tym – związanych z kształtowaniem infrastruktury społecznej i komunikacyjnej, systemów przestrzeni publicznych i terenów zieleni, wreszcie – kształtowania polity-

ki rozwoju przestrzennego (w tym w odniesieniu do kluczowych obszarów inwestycyjnych). Wiąże się to ze znacznym poszerzeniem spektrum zainteresowań i koniecznością włączenia w dyskurs dotyczący kierunków kształtowania polityki rewitalizacji specjalistów ze wszystkich tych dziedzin.

Opracowania zgromadzone w prezentowanym Biuletynie stanowią pokłosie wielu dyskusji, jakie w ciągu ostatnich miesięcy toczyły się na forum Zespołu ds. Obszarów Miejskich i Metropolitalnych KPZK PAN, Forum Rewitalizacji oraz Towarzystwa Urbanistów Polskich – a więc organizacji zajmujących się kwestią kształtowania i odnowy struktur miejskich. Obejmują one także wiele zagadnień związanych z takimi kwestiami, jak partycypacja społeczna, miejsce sztuki w procesie rewitalizacji czy kwestie relacji między naciskiem ekonomicznym a dobrem wspólnym społeczności lokalnej. Każdy z tych tematów wymaga rzecz jasna szerszego rozwinięcia, ale zamieszczenie rozważań na ten temat w tym tomie ma na celu umieszczenie tej problematyki w prowadzonym dyskursie na temat rewitalizacji – czy też szerzej rozumianej odnowy miejskiej. W związku z tym szczególnie istotne jest odniesienie się do doświadczeń innych krajów postsocjalistycznych. Dlatego też zaproszono do publikacji dwie Autorki z Rosji, które przedstawiają problematykę odnowy miast rosyjskich – szerzej w Polsce nie znaną.

W tym kontekście problematykę zgromadzonych w tomie prac podzielić można na pięć zasadniczych części. Pierwsza z nich odnosi się do aspektów programowych i planistycznych transformacji i rewitalizacji współczesnych miast. W jej ramach określono tło rozważań – zarówno dotyczących praktyki polskiej, jak i doświadczeń niemieckich stanowiących swoisty punkt odniesienia do prowadzonych w naszych miastach działań. Przywołano także zagadnienia szczegółowe – jak różne konteksty przestrzenne przekształceń (w tym – ze szczególnym uwzględnieniem aspektu nadwodnego), prowadzenia analiz krajobrazowych w diagnostyce przestrzeni na potrzeby rewitalizacji, jak i wspomaganie dyskusji na temat określania kierunków działań rewitalizacyjnych w zakresie różnorodnych uwarunkowań. Materiał ten pozwala na osadzenie podjętej problematyki w szeroko zakrojonym tle teoretycznym.

Druga grupa prac związana jest z przedstawieniem kontekstu międzynarodowego transformacji miast, ze szczególnym uwzględnieniem sytuacji w krajach postsocjalistycznych. Omówiono w nich m.in. sytuację miast rosyjskich i podejmowane w nich działania na rzecz odnowy przestrzeni. Uwagę zwrócono także na tzw. monomiasta i podejmowane w stosunku do nich strategie przekształceń. Na tle powyższych rozważań przedstawiono w kolejnej, trzeciej części aspekty rewitalizacji miejskiej przestrzeni publicznej – gdzie

m.in. podjęto temat innowacyjnych modeli jej przekształceń na przykładzie jednej z dzielnic Lizbony.

Czwarta grupa tekstów dotyczy zagadnienia partycypacji społecznej w procesach rewitalizacji. W zamieszczonych pracach odniesiono się zarówno do regulacji ustawowych w tym względzie, jak i do doświadczeń praktycznych – w tym z wykorzystaniem innowacyjnych technik i metod. Swoistym rozwinięciem tego zagadnienia jest podjęcie problemu obecności zagadnień dotyczących sztuki w procesie rewitalizacji – z odniesieniem się zarówno do współczesnych interwencji artystycznych w przestrzeni miejskiej, jak i konieczności zachowania autentycznych elementów dziedzictwa przestrzeni (część piąta).

Przedstawiony w tomie materiał z pewnością nie wyczerpuje tak szerokiego zagadnienia, jakim jest kształtowanie programów rewitalizacji. Mam jednak nadzieję, że zgromadzone w nim prace pozwolą na poszerzenie dyskusji związanej z kwestiami odnowy i transformacji miast o aspekty często dotychczas pomijane, a także na lepsze powiązanie planowania i projektowania urbanistycznego z zarządzaniem rozwojem przestrzennym.

Piotr Lorens